

ประสิทธิผลของรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน

พัชรินทร์ ดิงมหาอินทร์*, วรินทร์มาศ เกษทองมา**, วุฒิพงศ์ ภักดีกุล**

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ชุมชนเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลสกลนคร เลือกกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน แบบเจาะจง เพื่อร่วมพัฒนารูปแบบฯ สุ่มอย่างง่ายผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน จำนวน 60 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการทดสอบที

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มแม่หลังคลอดมีอายุเฉลี่ย 26.9 ปี ผลการระดมความคิดเห็นได้รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน แนวใหม่แบบมีส่วนร่วมในชุมชน เมื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบฯ พบว่า ระดับความรู้ พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และระดับคะแนนการไหลของน้ำนมแม่ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) สรุปได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของครอบครัว แก่นนำชุมชน สามารถช่วยเพิ่มโอกาสการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในมารดาหลังคลอดได้

คำสำคัญ: การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน; รูปแบบ; การมีส่วนร่วม

*โรงพยาบาลสกลนคร

**คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร

Corresponding author: Warinmad Kedthongma Email: warinmad.k@ku.th

Received 30/07/2024

Revised 28/08/2024

Accepted 25/09/2024

EFFECTIVENESS OF THE PROMOTING EXCLUSIVE BREASTFEEDING FOR 6 MONTHS MODEL

Patcharin Tingmahain, Warinmad Kedthongma**, Wuttiiphong Phakdeekul***

ABSTRACT

This quasi-experimental research aimed to evaluate the effectiveness of a model to promote exclusive breastfeeding at 6 months in the community of Sakon Nakhon Hospital. The 30 informants proposively selected to collaborate in developing the model. The 60 participants were randomly chosen to take part in the program for a duration of six months. Data were analyzed by descriptive statistics, T-tests.

The research findings indicated that the average age of samples were 26.9 years. The brainstorming concepts created an innovative structure for encouraging exclusive breastfeeding for a duration of 6 months, including active involvement from the community. Therefore, the evaluation of the model revealed a substantial increase in knowledge, breastfeeding behaviors for a duration of 6 months, and breast milk flow score level ($p < 0.01$). In summary, the implementation of the family participation and community leaders approach can effectively enhance the exclusive breastfeeding in postpartum mothers.

Keywords: Exclusive breastfeeding; Model; Participation

* Sakon Nakhon Hospital

** Faculty of Public Health, Kasetsart University Chalermphrakiat Sakon Nakhon Province Campus

ภูมิหลังและเหตุผล (Background and rationale)

องค์การอนามัยโลกและองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) มีนโยบายให้มารดาทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน โดยกระทรวงสาธารณสุขไทยมีนโยบายและเป้าหมายร้อยละ 50.0 ภายในปี พ.ศ. 2568 เพราะเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมให้มารดาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางสมอง สร้างภูมิคุ้มกันที่ผิวของลูก ลดโอกาสการเกิดภาวะตัวเหลืองที่รุนแรง และลดการถูกทอดทิ้ง หรือเกิดการเสียชีวิตของมารดาและทารกแรกเกิด^{1,2}

ประเทศไทยมีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกคลอด อยู่ที่ร้อยละ 12.3 ซึ่งต่ำสุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกคลอด อยู่ที่ร้อยละ 7.9 ขณะที่กระทรวงสาธารณสุขได้สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยกว่า 6 เดือนให้ได้ร้อยละ 30.0^{3,4} จังหวัดสกลนครพบปัญหาด้านการให้นมบุตรที่ไม่ต่อเนื่องในระยะเวลา 6 เดือน โดยในปี พ.ศ. 2562-2565 หญิงหลังคลอดได้รับการดูแล 3 ครั้งตามเกณฑ์ มีแนวโน้มไม่คงที่ จากร้อยละ 69.6, 77.7, 72.4 และร้อยละ 67.8 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุสำคัญคือกลไกการสร้างและการหลั่งน้ำนม การเริ่มต้นให้ทารกดูดนมเข้าไม่ได้ให้ดูตามต้องการของทารก ทำให้แม่

และลูกเกิดความเครียด หรือเกิดจากการใช้ยาที่ช่วยคลอดบางอย่างมีผลทำให้ทารกซึ่ดูดนมได้ไม่ดี หรือการแยกแม่และลูกจากกันเมื่อกลับเข้าสู่ครอบครัวกลับไม่รับการให้ความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนจากญาติ หรือคนในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากทุกคนต่างมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบต่อภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นต้น⁵ กลวิธีที่จะสนับสนุนให้เกิดการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องมีการลงมือปฏิบัติและการติดตามเยี่ยมดูแลในระดับชุมชนจากทีมสุขภาพ ที่สำคัญ คือ การเปิดโอกาสให้คนในครอบครัว บุคคลรอบข้างของมารดาให้มีส่วนในการรับรู้ข้อมูล ช่วยเหลือและสนับสนุนมารดาในทุกด้าน จะช่วยให้มารดาสามารถเริ่มต้นเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ได้อย่างต่อเนื่อง⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้นวัตกรรมมาช่วยมารดาให้มีความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่⁷⁻⁹ จัดว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้น การทดลองใช้รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นการวิจัยที่จะทำให้สามารถบรรลุเกณฑ์การให้นมบุตรครบถ้วนอย่างเคร่งครัดตามแนวปฏิบัติตามบันได 10 ขั้นในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ช่วยให้ปฏิบัติที่ถูกต้องในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และเกิดประโยชน์สำหรับทารกได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Objective)

เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วมในชุมชน

วิธีการศึกษา (Method)

รูปแบบการศึกษา

เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลองแบบหนึ่งกลุ่มวัดสองครั้ง (One-Group Pretest-posttest Design)

สิ่งทดลอง

การพัฒนาแบบการแก้ไขปัญหาลูกเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วมของแกนนำในชุมชน (ผู้แทนครอบครัว ผู้นำชุมชน และ อสม.) รวมจำนวน 30 คน ได้ร่วมกันพัฒนาแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยขั้นตอนและกิจกรรมดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้

1. กิจกรรมบริการดูแลแบบคุณภาพในขั้นแรกหลังการคลอดบุตร

(1) กิจกรรมที่เริ่มดำเนินการภายใน 2-4 ชั่วโมง หลังคลอด ณ ตึกผู้ป่วยสูติกรรมหลังคลอดของโรงพยาบาลสกลนคร คือ นำทารกวางไว้บนหน้าอกมารดา เพื่อให้มีการสัมผัสแบบเนื้อแนบเนื้อ และช่วยเหลือมารดา ให้ทารกดูดนมมารดาโดยเร็วที่สุด

(2) กิจกรรมที่เริ่มดำเนินการ

ช่วยเหลือมารดา ให้ทารกอย่างถูกวิธี และต่อเนื่องทุก 2-3 ชั่วโมง รวมทั้งจัดทำให้นมบุตรที่เหมาะสม

(3) กิจกรรมที่เริ่มดำเนินการดูแลให้มารดาได้รับอาหารและน้ำเพียงพอ รวมทั้งการเสริมสมุนไพรรกระตุ้นน้ำนม

(4) กิจกรรมที่เริ่มดำเนินการดูแลและช่วยเหลือให้มารดามีความสุขสบายทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

(5) กิจกรรมที่เริ่มดำเนินการสอนและฝึกปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการสร้างและการหลั่งน้ำนม การให้ทารกดูดนมอย่างถูกวิธี และใช้ท่าอุ้มที่เหมาะสม ทบทวนความรู้ และฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

2. กิจกรรมปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมเมื่อหญิงหลังคลอดบุตรกลับไปสู่ชุมชน

(1) กิจกรรมการสร้างบุคคลต้นแบบ และการสร้างแกนนำชุมชนต้นแบบเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยวอย่างน้อย 6 เดือน

(2) กิจกรรมฝึกอบรมบุคคลต้นแบบ และการสร้างแกนนำชุมชนต้นแบบเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยวอย่างน้อย 6 เดือน

(3) กิจกรรมการออกเยี่ยมเสริมพลังเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยวอย่างน้อย 6 เดือน การให้อาหารให้น้ำอุ่นเสริมสมุนไพรรกระตุ้นน้ำนมอย่างต่อเนื่อง

(4) กิจกรรมการรณรงค์ปลุกกระแส

และให้ความรู้แก่แม่ในการให้นมบุตร และการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยอย่างน้อย 6 เดือน

(5) การติดตามและเสริมสร้างความรู้ผ่านระบบแอปพลิเคชันไลน์กลุ่ม

(6) การประเมินผลการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการสร้างและการหลั่งน้ำนม และการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยอย่างน้อย 6 เดือน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการทดลอง คือ มารดาหลังคลอดบุตร ที่เคยเข้ารับบริการคลอดที่หอผู้ป่วยสูติกรรม โรงพยาบาลสกลนคร และกลับบ้านในชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร ระหว่างปี พ.ศ. 2567 คำนวณกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมโครงการทดลองโดยใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างเพื่อการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างประชากรที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน^{10,11} จำนวน 60 คน โดยการคัดเลือกอาสาสมัครเข้าสู่งการทดลองตามเกณฑ์คัดเข้า¹² ดังนี้

เกณฑ์ในการคัดเลือกประชากรเข้าศึกษา (Inclusion criteria)

(1) เป็นมารดาไทยหลังคลอด และมีความตั้งใจว่าจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

(2) มารดาไม่มีภาวะแทรกซ้อนภายหลังคลอดและไม่มีข้อห้ามในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

(3) มารดาและทารกอยู่ด้วยกัน

ตลอด 6 เดือน

(4) มารดาคลอดทางช่องคลอด หรือผ่าตัดคลอดและไม่มีข้อห้ามในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

(5) ยินดีเข้าร่วมการวิจัย

เกณฑ์ในการคัดออกจากการศึกษา (Exclusion criteria)

(1) มารดาหลังคลอดย้ายถิ่น/ทำงานต่างจังหวัด

(2) กลุ่มตัวอย่างบอกเลิกการเข้าร่วมการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นไปตามหลักความเคารพในบุคคล คือ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Respect for human dignity) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของจริยธรรมการวิจัยในคน

เครื่องมือวิจัย

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 6 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของหญิงหลังคลอด ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ จำนวนครั้งของการคลอด ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในบุตรคนก่อน เป็นต้น

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเพื่อวัดความรู้ของหญิงหลังคลอด (ด้านการให้นมบุตร) เป็นแบบวัดของลักษณะ ไชยนอก (2558)⁷ ซึ่งเป็นแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.84

ส่วนที่ 3 แบบประเมินเจตคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นแบบวัดของลักษณะ ไชยนอก (2558)⁷ แบบวัดนี้เป็นมาตรประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.81

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม เป็นแบบวัดของลักษณะ ไชยนอก (2558)⁷ แบบวัดนี้เป็นมาตรประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด มีข้อคำถามทั้งหมด 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.89

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามเพื่อวัดพฤติกรรมการปฏิบัติตัวหลังคลอด 4 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.90

ส่วนที่ 6 แบบประเมินคะแนนการไหลของน้ำนม ดัดแปลงมาจากแบบประเมินของชุดิมาพร ไตรนากุล และคณะ (2553)⁸ ซึ่งวัดคะแนนการไหลของน้ำนมเป็น 5 ระดับ

ระดับคะแนน 1 น้ำนมไม่ไหล หมายถึง เมื่อบีบน้ำนมแล้ว ไม่มีน้ำนมไหลออกมา

ระดับคะแนน 2 น้ำนมไหลน้อย หมายถึง เมื่อบีบน้ำนมแล้วมีน้ำนมไหลซึม

ออกมา แต่ไม่เป็นหยด

ระดับคะแนน 3 น้ำนมเริ่มไหล หมายถึง เมื่อบีบน้ำนมแล้วมีน้ำใส ๆ ไหลออกมา 1-2 หยด

ระดับคะแนน 4 น้ำนมไหลแล้ว หมายถึง เมื่อบีบน้ำนมแล้วมีน้ำใส ๆ หรือสีเหลืองไหลออกมากกว่า 2 หยดขึ้นไป

ระดับคะแนน 5 น้ำนมไหลดี หมายถึง เมื่อบีบน้ำนมแล้ว มีน้ำนมไหลพุ่ง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเข้าพบหัวหน้าพยาบาลและพยาบาลที่หอผู้ป่วยสูติกรรมหลังคลอด เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของการวิจัย หลังจากนั้นจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ คือ

1) การเก็บข้อมูลระยะก่อนการทดลอง เริ่มเก็บครั้งที่ 1 ภายในระยะ 2-4 ชั่วโมงแรกหลังคลอด ครั้งที่ 2 ระยะ 6 ชั่วโมงหลังคลอด ครั้งที่ 3 ระยะ 8 ชั่วโมงหลังคลอด ครั้งที่ 4 ระยะ 48 ชั่วโมง หลังคลอด ครั้งที่ 5 ระยะ 72 ชั่วโมงหลังคลอด ทบทวนการให้นมทารกอย่างถูกวิธีและวิธีการปฏิบัติตัว เพื่อส่งเสริมการกระตุ้นการหลั่งน้ำนม และให้มารดาฝึกปฏิบัติ พร้อมทั้งช่วยเหลือและให้กำลังใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ หลังจากนั้นเก็บข้อมูลในระดับชุมชน เมื่อหญิงหลังคลอดกลับบ้านในชุมชนแล้ว และทีมวิจัยได้เริ่มใช้รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน แบบมีส่วนร่วม

2) การเก็บข้อมูลหลังการทดลองใช้รูปแบบ ฯ ครบ 6 เดือนแล้ว ด้วยการวัดความรู้ พฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาหลังคลอด และระดับคะแนนการไหลของน้ำนมแม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางสถิติศาสตร์โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และระดับการไหลของน้ำนมแม่ โดยใช้สถิติ Paired Sample T- test เนื่องจากทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นแล้วว่า ข้อมูล แจกแจงปกติ ด้วยวิธีของ Kolmogorov-Smirnov Test (K-S Test) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างใหญ่มากกว่า 50 กลุ่มตัวอย่าง ซึ่ง Kolmogorov - Smirnov Test (K-S Test) เป็นทดสอบที่ใช้ทดสอบการแจกแจงของประชากรว่าเป็นแบบปกติหรือไม่^{10,11}

การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยได้รับความเห็นชอบและการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยใน มนุษย์ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร เอกสารรับรองเลขที่ SKN REC2024-108

ผลการศึกษา (Results)

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ คือ หญิงหลังคลอดร้อยละ 56.4 มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ร้อยละ 43.6 และมีอายุเฉลี่ย 26.9 ปี สถานภาพสมรส ร้อยละ 94.8 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 62.5 รองลง คือ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 14.6 ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 36.3 รองลงมา อาชีพค้าขาย ร้อยละ 20.0 อาชีพรับจ้างและราชการ/รัฐวิสาหกิจเท่ากัน ร้อยละ 16.7 มีรายได้ของครอบครัว 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 42.6 รองลงมา 20,001- 30,000 บาท ร้อยละ 36.6 สิทธิการรักษาส่วนใหญ่ใช้สิทธิบัตรทอง ร้อยละ 68.4 รองลงมาเป็นสิทธิประกันสังคม ร้อยละ 23.4 เลี้ยงบุตรด้วยกันกับสามีและมีญาติช่วยเลี้ยงบุตรเท่ากัน ร้อยละ 70.5 ไม่พบแม่เลี้ยงเดี่ยว มีประสบการณ์ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มาก่อน ร้อยละ 70.0 และหยุดงานเพื่อเลี้ยงบุตรหลังคลอด ร้อยละ 76.7 หยุดงาน น้อยกว่าหรือเท่ากับ 90 วัน ร้อยละ 23.3

ผลของการดำเนินงานตามรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วม

การประเมินผลของการดำเนินงานตามรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน แบบมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ พฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาหลังคลอด และระดับคะแนนการไหลของน้ำนมแม่ เปรียบเทียบก่อนและหลังใช้

รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่พบว่า ก่อนการใช้รูปแบบ ฯ มารดาหลังคลอดมีความรู้เฉลี่ย = 13.82 (S.D. = 2.274) ภายหลังการใช้รูปแบบ ฯ มีคะแนนความรู้เฉลี่ยเท่ากับ 17.78 (S.D.= 1.105) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P<0.0001$)

ก่อนการใช้รูปแบบ ฯ พฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาหลังคลอด = 42.55 (S.D. = 19.656) ภายหลังการใช้

รูปแบบ ฯ มีคะแนนเฉลี่ย=48.84 (S.D.= 19.574) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P<0.0001$)

ก่อนการใช้รูปแบบ ฯ ระดับคะแนนเฉลี่ยการไหลนํ้านมแม่ = 2.70 (S.D. = 0.775) ภายหลังการใช้รูปแบบ ฯ พบว่า ระดับคะแนนเฉลี่ยการไหลนํ้านมแม่ = 4.4 (S.D.= 0.11) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P<0.0001$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนของความรู้ พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ระดับการให้นํ้านม ระดับการมีส่วนร่วมในการดูแลหญิงหลังคลอด ก่อนและหลังใช้รูปแบบ ฯ

ค่าคะแนนเฉลี่ยของตัวแปร	n	Mean	S.D.	M.D.	95%CI		t	P - value
					Lower	Upper		
ความรู้ก่อน	60	13.82	2.274	3.96	3.66	4.26	5.703	<0.0001**
ความรู้หลัง	60	17.78	1.105					
พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก่อนทดลอง	60	42.55	19.656	6.29	5.83	6.75	10.424	<0.0001**
พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หลังทดลอง	60	48.84	19.574					
คะแนนการไหลของนํ้านมแม่ก่อนทดลอง	60	2.7	0.775	1.7	0.72	2.52	7.885	<0.0001**
คะแนนการไหลของนํ้านมแม่หลังทดลอง	60	4.4	0.11					

(n=60), **p< 0.001

วิจารณ์ (Discussions)

จากการศึกษาสามารถสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ถึงแม้ว่าองค์การอนามัยโลกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของแต่ละประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่อง แต่การศึกษาที่ผ่านมาพบว่า มารดาไทยส่วนใหญ่ยังพบปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ดังกล่าว ทั้งนี้ มีศึกษาการวิจัยที่ศึกษารับรู้และความพร้อมของมารดาหลังคลอดที่ให้นมแม่สำหรับบุตรในระยะ 6 เดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงร้อยละ 4.9 และมีความพร้อมร้อยละ 77.0¹³ การศึกษาด้านความเพียงพอของน้ำนม พบว่า ร้อยละ 76.2 มีน้ำนมเพียงพอต่อการเลี้ยงลูก และส่วนใหญ่ร้อยละ 99.81 มีความรู้อยู่ในระดับสูง และมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D.=0.26) แต่การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน อยู่ในระดับที่เป็นปัญหา ซึ่งมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวให้ครบ 6 เดือน¹⁴ อย่างไรก็ตาม มีการออกแบบและพัฒนาเต้านมจำลองสำหรับสอนการบีบเก็บน้ำนมแก่มารดาหลังคลอด และประเมินคุณภาพเต้านมจำลองเชิงปริมาณพบว่าเต้านมจำลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.45)⁹ การใช้แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนสอนมารดาหลัง

คลอดที่พบว่า มีประสิทธิผลเป็นที่ยอมรับ¹⁵ แต่เชิงคุณภาพยังคงต้องมีการศึกษาต่อเนื่อง

ผลของการดำเนินงานตามรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วมมุ่งหวังให้เกิดการมองเห็นความสำคัญ การเสริมแรงจิตใจภายในตนเองในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำเร็จเกิน 6 เดือน จากการวิจัยครั้งนี้พบว่ามารดาหลังคลอดมีความตั้งใจอย่างมากในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวให้สำเร็จ มีความตระหนักรู้พยายามที่จะหาข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ สอดคล้องกับการวิจัยในประเทศออสเตรเลียเรื่อง การตั้งใจเลี้ยงนมแม่ พบว่า แม่มีความตั้งใจที่จะเลี้ยงนมแม่ บรรทัดฐานของชุมชนที่แม่อาศัยว่าต้องการให้แม่เลี้ยงนมแม่ และแรงสนับสนุนของสังคมครอบครัว ทำให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้สำเร็จ และถ้าพยาบาลให้คำแนะนำช่วยเหลือ ดูแลอย่างใกล้ชิด แม่จะตั้งใจเลี้ยงนมตนเองให้สำเร็จยิ่งขึ้น¹⁶ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกครอบครัว และชุมชนส่งผลให้หญิงหลังคลอดบุตรมีอัตราเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนสูงขึ้น¹⁷ มารดาเกิดความมั่นใจ และรับรู้ว่าคุณภาพเต้านมสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้สำเร็จ สอดคล้องกับการศึกษาของสุกัสนสร เลาะหะนะ และคณะ¹⁸ พบว่า มารดาหลังคลอดที่ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากครอบครัว เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เกิดความ

มั่นใจและสามารถควบคุมพฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของตนเองว่า ครอบครัวยังทำให้มารดาเกิดความมุ่งมั่นในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ส่งผลต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน¹⁹

ข้อยุติ (Conclusions)

ผลของการดำเนินงานตามรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแบบมีส่วนร่วม สามารถเพิ่มความรู้พฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และการช่วยให้เกิดการกระตุ้นระดับคะแนนการไหลของน้ำนมแม่ดีขึ้น ที่สำคัญคือเกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกครอบครัว แกนนำในชุมชนให้ความสำคัญในการเสริมแรงพฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

1. ควรมีการเตรียมมารดาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์

โดยเฉพาะการเตรียมร่างกายของมารดาให้มีความพร้อมเพื่อ การให้นมบุตร โดยเฉพาะในมารดาที่มีหัวนมสั้นต้องได้รับ

คำแนะนำ และติดตามปัญหาทำการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มารดามีความพร้อมก่อนการให้บุตรคนมมารดาหลังคลอด

2. ควรจัดให้มีการสอนสุขศึกษามารดาเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีวิธีการสอนที่สร้างแรงจูงใจ และสร้างทัศนคติที่ดีในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

3. ควรมีการเตรียมความพร้อมของครอบครัวในการสนับสนุนดูแลช่วยเหลือมารดาหลังคลอดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สถานะองค์ความรู้ (Body of knowledge)

นวัตกรรมส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน แบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นนี้ สามารถเพิ่มความรู้ พฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ให้ดีขึ้น

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

ขอขอบคุณ มารดาหลังคลอด ผู้แทนครอบครัว ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน อำเภอเมืองสกลนคร ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง (References)

1. World Health Organization. Global Strategy and Health: Breast Feeding. Geneva: World Health Organization; 2023.

2. UNICEF. Infant and young child feeding. [online] 2020 [cited 2022 Nov.24]. Available from: <https://data.unicef.org/>

- unicef.org/topic/nutrition/infant-and-young-child-feeding/
3. National Statistical Office of Thailand. **Survey of the Situation of Children and Women in Thailand 2021, Complete Report**. Bangkok: National Statistical Office of Thailand; 2022. [in Thai].
 4. Department of Health. **Child Development Index**. Nonthaburi: Department of Health, Ministry of Public Health; 2023. [in Thai].
 5. Sakon Nakhon Provincial Public Health Office. **Maternal and Child Health Data Report**. Sakon Nakhon: Sakon Nakhon Provincial Public Health Office; 2023. [in Thai].
 6. Kalong H. Economic Loss of Non-Breastfeeding and Social Responsibility to Breastfeeding Promotion. **Journal of Public Administration** 2020; 4(2): 41-51. [in Thai].
 7. Chaiyanok L. **Factors Affecting Breastfeeding Behavior of Teenage Mothers after Giving Birth at Maharat Nakhon Ratchasima Hospital**. Nakhon Ratchasima: Suranaree University of Technology; 2015. [in Thai].
 8. Trainapakul C, Chaiyawattana M, Kanavitoon W, Tiumtaogerd R, Naka S, Mitrniodom W, Panlap S. Effect of milk ejection performance of postpartum mothers after breasts massage and compression with mini hot bag and herbal compress. **Journal of Nursing and Education** 2010; 3(3): 75-91.
 9. Nunchai J, I-Tuporn N, Tongswat T. Developing the Breast Model for Teaching Manual Breast Milk Expression among Maternal Postpartum. **Community Health Development Quarterly Khon Kaen University** 2021; 9(3): 281-294. [in Thai].
 10. Myers JL, Well AD, Lorch JrRF. **Research design and statistical analysis**. Oxford: Routledge; 2013.
 11. Phakdeekul W. **Research methodology in community health**. Bangkok: Charansanitwong Printing; 2023. [in Thai].
 12. Lakens D. **Sample size justification**. Collabra: psychology 2022; 8(1): 33267.
 13. Darlee A, Bumrerraj S. Maternal Readiness Perceptions that Influence 6 Month Breastfeeding Practice in

- Postpartum woman at Donyanang Health Promotion Hospital, Mueang District, Nong Bua Lam Phu Province. **Community Health Development Quarterly Khon Kaen University** 2015; 3(4): 515-527. [in Thai].
14. Nontapot S, Vadhnapiyakul A, Kunwaradisai N. Knowledge and Attitude on Exclusive Breastfeeding for 6 Months. **Journal of Srivanalai Vijai** 2024; 14(1): 1-16. [in Thai].
15. Poonsawang T, Kedthongma W, Phakdeekul W. Effectiveness of Practice Application for Postpartum Mothers. **Test Engineering and Management** 2020; 1(83): 16701-16704.
16. Scott J, Ahwong E, Devenish G, Ha D, Do L. Determinants of continued breastfeeding at 12 and 24 months: results of an Australian cohort study. **International journal of environmental research and public health** 2019; 16(20): 3980.
17. Trainapaku C, Chaiyawattana IM, Kanavitoon W. Effect of milk ejection performance of postpartum mothers after breasts massage and compression with mini hot bagand herbal compress. **Journal of Nursing and Education** 2010; 3(3): 75-91. [in Thai].
18. Thaithae S, Yimyam S, Polprasarn P, Lorhhana S. Effects of a Family Participation Program on Exclusive Breastfeeding over Six Months Among First-Time Adolescent Mothers. **Journal of Health and Nursing Education** 2021; 27(1): 91-105. [in Thai].
19. Sangin S, Chuenarrom N, Cheidchim R. Factors Predicting Six-month Exclusive Breastfeeding in Eastern Region of Thailand. **Nursing Science Journal of Thailand** 2020; 38(3): 22-34. [in Thai].